

⁶ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

⁷ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

⁸ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

⁹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

¹⁰ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 3 lypnia 2015 roku v s. Cheremoshne Pohrebyschenskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Dovhoi Kateryny Maksymivny 3 lystopada 1954 roku narodzhennia.

¹¹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 27 chervnia 2015 roku v s. Bobryk Bilopil'skoho raionu Sum'skoi oblasti vid Pohoriloi Kateryny Mykhailivny 19 lystopada 1949 roku narodzhennia.

¹² Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

¹³ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 2 zhovtnia 2015 roku v s. Dashiv Illinetskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lotkinoi Yulii Ivanivny 12 travnia 1924 roku narodzhennia.

¹⁴ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 1 chervnia 2007 roku v s. Vysheolchedaiv Murovanokurylovets'koho raionu Vinnytskoi oblasti vid Romanevych Oleny Yosypivny 26 veresnia 1951 roku narodzhennia.

¹⁵ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia.

¹⁶ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

¹⁷ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

¹⁸ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

¹⁹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 1.

²⁰ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

²¹ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

²² Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

²³ Zapysala Kudinova (Skoriak) A. H. 30 lypnia 2015 roku v s. Yaltushkiv Barskoho raionu Vinnytskoi oblasti vid Lukanovoi Elisy Tymofiiivny 19 chervnia 1947 roku narodzhennia. Zapys 2.

УДК: 94(477):502.8

© Олена Гайдукевич
(Івано-Франківськ)

© Наталія Концур-Карабінович
(Івано-Франківськ)

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА ОХОРОНА ПРИРОДИ ГАЛИЧИНИ

Стаття висвітлює важливий аспект різнобічної діяльності митрополита Андрія Шептицького – охорону природи Галичини. Автор доводить, що природоохоронна діяльність митрополита була спрямована на посилення процесів національного відродження в краї, мала неабияке значення для утвердження власної гідності галичан, вела до неуцільного розширення їх духовного світогляду. У статті наведено ряд архівних документів, що засвідчують факти природоохоронної діяльності митрополита на теренах Галичини в 1930-1940 р.р.

Ключові слова: природоохоронна діяльність, заповідники, вікові дерева, природні багатства, українська спільнота Галичини.

Е. Гайдукевич
(Івано-Франківськ)

Н. Концур-Карабінович
(Івано-Франківськ)

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ И ОХРАНА ПРИРОДЫ ГАЛИЧИНЫ

Статья освещает важный аспект всесторонней деятельности митрополита Андрія Шептицького. Автор доводит, что природоохранный характер деятельности митрополита была направлена на усиление процессов национального возрождения в крае, имела важное значение для утверждения собственного достоинства галичан, вела к расширению их духовного мировоззрения. В статье приведены архивные материалы, которые свидетельствуют о природоохранный деятельности митрополита на территории Галичины в 1920-1940 г.г.

Ключевые слова: природоохранный деятельность, заповедники, вековые деревья, природные богатства, украинцы Галичины.

О. Haydukevych
(Ivano-Frankivsk)

N. Kontsur-Karabinovych
(Ivano-Frankivsk)

METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKYI AND NATURE PROTECTION OF HALYCHYNA

The article highlights an important aspect of many-sided activity of Metropolitan Andrey Sheptytskyi – environment protection of Galicia. The author proves that environmental protection of the metropolitan was

aimed at strengthening of national revival of the land, had considerable importance for establishing Galicians' self-esteem and led to steady expansion of their spiritual outlook. The article contains a number of archival documents certifying the facts of environmental protection of the Metropolitan in Galicia in 1930-1940.

Andrey Sheptytskyi as a spiritual personality, a patriot of his land, always paid great attention to protection of nature and environment at all times. He always supported the various segments of the Ukrainian community in Galicia. Firstly, this the Metropolitan's activity was comprehensive and gave his broad support to various research projects on the proposal of some leading Ukrainian scientists, naturalists, especially members of the Scientific Society of Taras Shevchenko (Shevchenko Scientific Society).

In particular, among such environmental projects in 1920-1930 was organizing a series of reserves, the first of which was pine reserve near the village Osmoloda in Gorgan. This reserve was opened August 12, 1934 in the upper Gorgan, near the village Osmoloda, which was given the name of Andrey Sheptytsky.

The creation of the first cedar reserve in August 1934 on the lands Ukrainian Greek Catholic Church gave a start to a series of natural objects in Gorgan, which later were reorganized into the first Ukrainian national natural park.

Thanks to the active support of the Metropolitan Andrey Sheptytskyi in Galicia were identified as natural reserves several unique areas of relict steppe vegetation, particularly the tract «Chortova Mountain» near Rohatyn town, the tract «Kasova Mountain» near the village Bovshiv in the suburbs of Galych town, and the tract «Zarvanytsya» of Pidgaitsi area in Ternopil region, etc.

An important part in the environmental activities of the Church and the Metropolitan Andrey was guarding some old trees as monuments of nature, as evidenced by numerous archival documents.

The Metropolitan also devoted considerable attention to training highly qualified Ukrainian specialists – nature conservationists and was concerned about the organization of scientific environmental work, as evidenced by numerous facts, in particular, the letter of request of the Metropolitan from 18 July 1932 to the Czechoslovak archbishop on the activities of the Ukrainian Economic Academy in Podedbrady (Czech Republic), in which Ukrainian students became specialists in agriculture and forestry. The land area of 50 mortuaries with a large garden in the village Mylovannya was a gift of Andrey Sheptytskyi to the Society «Enlightenment» («Prosvita») that became the basis of the local field crops school, where for many years peasant children from poor families were taught gardening, beekeeping, and forestry. This purchase by the Metropolia in 1938 of 4 thousand hectares of forest near the village Yaniv for the development of scientific environmental activities, on which basis the Institute «Forest Foundation of Lviv Greek Catholic Eparchy»

was created as well as Yaniv experimental forestry and forest research station, etc.

In addition to direct management and promoting environmental work in Galicia, A. Sheptytskyi organized a number of other events, which, though indirectly, however, contributed to conservation and preservation of the land. Among the archival documents are a variety of materials such as letters of appeal, requests, the Metropolitan's appeals to various authorities in the implementation of individual educational events that somehow positively affected the nature conservation, and made a significant contribution to the strengthening of national revival in the native land.

Nature and the environment protection as an important aspect of the Metropolitan's activity, had a considerable importance for establishing national dignity of Galicians, brought them closer to their nature, sowed grains of environmental ideas as a way of increasing national, religious and moral consciousness of the people through steady expansion of the spiritual world, strengthening economic situation and increasing material prosperity, based on love for native land and native wildlife.

Key words: environmental activity, conservancy areas, secular trees, natural resources, Ukrainian community in Halychyna.

Постать митрополита Української греко-католицької церкви (УГКЦ) Андрея Шептицького (29 липня 1865 р. – 1 листопада 1944 р.) в історії України і Церкви займає особливе місце. Видатний церковний, культурно-освітній, громадський діяч Галичини А. Шептицький своєю багатогранною діяльністю в першій половині ХХ ст., по суті, очолив процес національного відродження України на теренах Східної Галичини. Непересічна постать А. Шептицького постійно перебуває в полі зору численних дослідників, і сьогодні існує ряд документальних збірок матеріалів та наукових розробок, що стосуються життя й діяльності митрополита¹.

Одним з аспектів різнобічної діяльності митрополита в першій половині ХХ ст. була постійна і цілеспрямована природоохоронна робота на теренах Галичини. Андрей Шептицький як духовна особистість високоосвічена і культурна людина широкого світогляду, патріот своєї землі постійно приділяв значну увагу охороні природи та повсякчасно підтримував природоохоронну діяльність різних верств української спільноти в Галичині. Насамперед, така діяльність митрополита зводилася до всебічної й широкої підтримки різноманітних наукових проєктів за поданням провідних українських науковців-природолюбів,

у першу чергу членів Наукового товариства імені Тараса Шевченка (НТШ). Як почесний член НТШ митрополит постійно цікавився справами Товариства, прислухався до думок та пропозицій науковців і повсякчасно сприяв їх практичному втіленню.

Значне місце у справі охорони природи в першій половині минулого століття займало заповідання цінних природних об'єктів – цілих лісових масивів та окремих вікових дерев. Не стояли осторонь цих процесів і українські науковці-природознавці, з подачі яких УГКЦ на своїх землях у 20-30-х роках організувала ряд заповідників, першим з яких був кедровий заповідник біля с. Осмолода в Горганах.

У травні 1931 р. у Станиславові проведено краєзнавчий з'їзд, на якому обговорювалося питання заповідання цінних природних об'єктів, зокрема і карпатського кедр. Українські ботаніки та лісівники, члени НТШ – Всеволод Левицький, Богдан Лучаковський, Олена Мриц, Володимир Бригідер, Андрій Мельник та інші, звернулися до митрополита Андрея з проханням виділити ділянку кедр на горі Яйце і закріпити за ним заповідний статус. У відповідь на пропозиції науковців, митрополит дав дозвіл на створення в Горганах кедрового заповідника, про що Центральна Адміністрація Столових Дібр у Львові офіційно повідомляє Воеводський уряд у Станиславові: «...Маємо честь повідомити, що його Ексцеленція Високопреосвященний Отець Митрополит Андрей граф Шептицький, йдучи назустріч проханням широких кругів любителів природи дав Свою згоду на утворення в маєтності «Перегінсько» кедриного заповідника...»¹⁰. З 1933 р. в урочищі «Яйце» починаються підготовчі роботи: проводяться дослідження лісових масивів, окреслюється цінний деревостан кедр, уточнюються його границі, проводяться окремі охоронні заходи на місцевості, облаштовується під'їзна дорога та утрамбовуються стежки, готуються дороговкази, таблиці тощо. Для надання наукової характеристики насадженню кедр, запрошено львівських спеціалістів – лісових інженерів Андрія П'ясецького та Всеволода Левицького¹⁰.

В неділю 12 серпня 1934 р. у верхів'ях Горган, біля с. Осмолода відбулося урочисте відкриття кедрового заповідника, на якому були присутні митрополит Андрей Шептицький, науковці, численні гості. Свято почалося із Служби Божої, після якої, згідно з програмою,

були виголошені промови митрополита Андрея Шептицького, голови НТШ доктора Всеволода Левицького, голови Польської ліги охорони природи професора Володимира Шафера та доповідь інженера Андрія П'ясецького про карпатський кедровий заповідник. Після завершення урочистої частини учасники свята виїхали в урочище «Яйце» і оглянули кедровий заповідник¹⁰. Через місяць, 20 вересня 1934 р. рішенням Станиславівського воеводського уряду ця ділянка сосни кедрової європейської у Горганах була юридично затверджена і визнана заповідником¹⁰.

Створенням в серпні 1934 р. на землях УГКЦ першого українського кедрового заповідника було започатковано виділення цілої серії цінних природних об'єктів, які згодом були організовані в перший Український національний парк природи. 20-22 квітня 1935 р. у Львові відбувся V з'їзд українських природників і лікарів НТШ, який склав глибоку подяку митрополитові Андрею «...за здвигнення підвалин наукової праці для українських лікарів і природників»¹⁰. Зі свого боку, митрополит проголосив грамоту від 15 квітня 1935 р. про науковий супровід НТШ над кедровим заповідником у Горганах: «...щоби дати основи до майбутнього Українського Національного Парку в Карпатах – ...Науковому Товариству ім. Т. Шевченка у Львові як найвищій науковій установі нашої землі передаємо отсим кедриний заповідник на верху «Яйце» під наукову опіку...»¹⁰. З'їзд виробив подальшу стратегію природоохоронної справи в краї і схвалив ідею розширення кедрового заповідника та створення на його основі в Горганах Українського національного парку природи, «...якого здвигнення вважає з'їзд постулатом чести і престижу нації та необхідним верстаком праці для української науки»¹⁰.

Науковці-природодослідники разом зі спеціалістами-лісівниками УГКЦ почали роботи над створенням Парку, а для більшої оперативності 3 липня 1935 р. при НТШ була утворена спеціальна комісія охорони природи. Необхідно відмітити, що в цей час – у 1935-1937 рр. - в лісах Столових дібр Митрополії в маєтності «Перегінсько» проходило чергове лісовпорядкування, в процесі якого було намічено ряд ділянок цінних деревостанів, які могли б скласти основу Українського національного парку природи. Для підтвердження відведення намічених ділянок у категорію заповідних і віднесення їх до складу Парку,

Центральна адміністрація столових дібр Греко-католицької митрополії у Львові в 1935 р. запросила науковця Андрія П'ясецького провести огляд та подати наукову оцінку виділених для заповідання ділянок¹¹. Як свідчить доповідна записка А. П'ясецького у секретаріат Центральної адміністрації столових дібр від 24 травня 1936 р., він виконав основні роботи у 1935 р., а завершив їх на весні 1936 р.¹¹. Результати дослідження інженера Андрія П'ясецького були включені до матеріалів лісовпорядкування та звіту інспектора Центральної адміністрації інженера Андрія Мельника¹², в якому визнавалася доцільність створення окремих заповідних об'єктів, що ввійшли б до складу Парку. В результаті було виділено шість об'єктів, що займали площу 18 км² і пропонувалися як заповідні: ялицевий, ільмово-яворовий, сосновий, буковий заповідники, урочище «Ставки», що об'єднувало 3 високогірні ставки, окремі торфовища і скельні резервати, а також урочище «Підлюте» («Живець», «Підлюте» і «Палата»¹⁰. Названі об'єкти були віднесені до категорії охоронних лісів і підпадали під заповідно-охоронний режим господарювання. Спеціалістами було намічено проведення цілого ряду заходів, якими б виділені ділянки оформилися в заповідні резервати¹². Готові лісовпорядні матеріали разом із виділеними заповідними об'єктами, що об'єднувалися у перший Український національний парк природи, в січні 1938 р. були направлені на затвердження Воеводському уряду в Станиславів. Проте, на жаль, через загальновідомі історичні події 1938-1939 рр., що привели до Другої світової війни, ці матеріали так і не були затверджені, і перший Український парк природи так і не був офіційно проголошений.

Завдяки активній підтримці митрополита Андрея Шептицького в Галичині була виділена як природний заповідник ще одна унікальна ділянка степової реліктової рослинності – урочище «Чортова Гора» біля м. Рогатина. Варто визначити, що УГКЦ мала у своєму віданні так звані ерекційні землі, що належали в селах до церковних парохій. Саме на таких землях біля м. Рогатина місцевим парохом, патріотом і любителем природи Феодосієм Кудриком була виявлена у 1935 р. ділянка степової реліктової рослинності. Згодом науковці-ботаніки, вивчаючи флору цього природного об'єкта, підтвердили її унікальність і незабаром цей об'єкт за згодою і під-

тримкою митрополита був оформлений як заповідник «Чортова гора». Організація цього заповідника цікава вже тим, що ініціатива його створення до певної міри виходила від самих служителів Церкви. Адже, як свідчать архівні документи, 4 лютого 1936 р. Греко-католицька митрополича консисторія у Львові звернулася до НТШ з проханням обстежити рослинність природної ділянки «Чортова гора» біля м. Рогатина, частина якої розташовувалась на ерекційних землях греко-католицької парохії і «...годиться на обернення частини Чортової Гори під резерват»¹³, оскільки за повідомленням від 11 січня 1936 р. місцевого пароха м. Рогатина Феодосія Кудрика на цій горі росте «... дивна рістня...», тому він (*парох Ф. Кудрик*) просить «... видати строгу заборону мешканцям Рогатина... і всім школам ходити там на прогульки й винищувати рістню...щоби по сіножатах не виганяли там ні коней, ні худобу, бо копитами чи ратицями цілковито викоринюють ту дивну рістню»¹³. 13 травня 1936 р. Президія НТШ звертається до рогатинського отця Т. Кудрика з подякою за «...готовність допомогти нашому Товариству в справі згаданого заповідника... і просить ... зладити копію катастральної мапи цілої Чортківської гори ...»¹³. Справа створення заповідника «Чортова Гора» досить активно просувається і вже 7 липня 1936 р. греко-католицький Митрополичий Ординат у Львові відправляє на адресу Воеводського Уряду в Станиславів листа з повідомленням про створення на землях греко-католицької парафії в Рогатині заповідника «Чортова Гора» і віддачу його «... під опіку НТШ у Львові для наукових дослідів»¹³.

Ще один природоохоронний проект митрополита – це заповідник в урочищі «Касова Гора» біля с. Бовшів в околицях м. Галича. Передісторія його створення наступна. 24 січня 1939 р. митрополитові було представлено звернення комісії охорони природи НТШ щодо заповідання урочища: «... До рідких останків колишнього нашого степу, що займав також і наше Галицьке Поділля, належить т.зв. «Касова Гора» в громаді Бовшів Рогатинського повіту з надзвичайно цінними залишками степової рістні і звірні, яка вже віддавна звернула на себе увагу наших і чужих дослідників спеціалістів..... На внесення нашої Комісії Охорони Природи звертаємося от цим до Всесвітлішого Митрополичого Ординаріату з ласкавим проханням утворити із згаданих

ерекційних ґрунтів на «Касовій Горі» заповідник та внести ласкаво подання до Воеводства у Станіславові про урядове затвердження згаданого майбутнього заповідника...»¹³. Як свідчать архівні матеріали, навесні 1939 р. розпочалися підготовчі роботи щодо виділення цього природного об'єкта і проголошення його заповідним, проте історичні події вересня 1939 р. завадили їх реалізації.

Необхідно зазначити, що виділення лісових площ під заповідники УГКЦ проводила на своїх землях і в інших районах Галичини, зокрема в маєтності «Зарваниця» Підгаєцького повіту на Тернопільщині. Серед архівних документів виявлено лист від 28 квітня 1939 р. Центральної адміністрації столових дібр Митрополії до Скарбового уряду в Підгайцях з проханням щодо «...звільнення ґрунтів під лісами в с. Зарваниці від ґрунтового податку, яко узнаних за охоронні.»¹⁴. І там же додається пояснення: «...Як виходить з залученого рішення Воеводського Уряду Тернопільського з дня 11 березня 1939 р. Воеводський Уряд признав за охоронні ліси Зарваниця, положені в гміні Вишнівчик в повіті Підгайці на поверхні 155 га 10 акр., становлячи власність греко-католицької Митрополії у Львові»¹⁴. 6 травня 1939 р. таке звільнення від ґрунтового податку церковних лісів у с. Зарваниця було одержано Центральною адміністрацією Столових дібр митрополії¹⁴.

Ще однією важливою складовою в природоохоронній діяльності Церкви і митрополита Андрея була охорона окремих старих, вікових дерев, як цінних пам'яток природи, про що свідчать численні архівні документи. Так, у відповідь на постанову V з'їзду українських природників і лікарів НТШ щодо охорони окремих старих, вікових дерев як цінних пам'яток природи¹⁰, митрополит видав розпорядження про охорону старих дерев при церквах: «...Оцінюючи велику вагу того діла Єпископський Ординат розпоряджує Всечесному Духовенству: 1. Охоронювати й не винищувати самовільно які-небудь пам'ятки природи на церковних ґрунтах, а особливо старі пам'яткові дерева при церквах і на приходствах без окремого на це дозволу Єпископського Ординаріату. 2. Заінвентаризувати всі старі дерева при церквах і на приходствах по зложеному Комісією Охорони Природи квестіонарі та один примірник лишити в парафіяльних актах, а другий прислати через Деканальний Уряд до Єпископської Консистоїї до кінця

1937 р.»¹³. А незабаром видає ще одне розпорядження: «Квестіонар Єпископський Ординаріат забороняє взагалі вирубувати всяку деревину при церквах, як також на приходствах на власні потреби парохів чи засідателів парохій згледно на інші потреби без окремого дозволу Єпископського Ординаріату, без огляду на те чи це дерева старі чи молодші. Всяка деревина при церквах і на приходствах має бути втягнена до відповідних інвентарів, а Всечесніші отці Декани узгляднять стан деревини в своїх річних звітах з візитації парохій.»¹³.

Цікавою є також інформація щодо охорони трьох дубів, що росли біля церкви у селі Підлісся біля м. Галича¹³. У березні 1937 р. голова комісії охорони природи НТШ Олена Мрицівна звернулася до митрополита Андрея Шептицького з наступним проханням: «Звертаємось з великим проханням до Вашої Ексцеленції зарадити ласкаво охорону трьох дубів, що ростуть на приходстві у Підліссі. ...мають вони в розмірі до двох метрів і числять около 300 літ. Головним мотивом їх охорони є те, що дуби ці оспівував у своїй поемі «Підліссе» наш поет Маркіян Шашкевич... Само собою розуміється, що «Шашкевичівські дуби» з приводу їхнього поважного віку являють собою також важливий об'єкт з наукового боку.... Було б річчю вельми бажаною коли б Ваша Ексцеленція ...зволили припоручити місцевому парохові перевести докладні їх поміри, описати й відфотографувати та приказати ласкаво переслати відпис актів в цій справі Комісії.»¹⁰. Відповідь Митрополичого Ординаріату не забарилася і шашкевичівські дуби тут же були взяті під охорону як комісії НТШ, так і, в першу чергу, місцевого пароха, біля церкви якого вони росли. І таких листів-звернень до митрополита з проханням посприяти охороні та збереженню багатьох рідкісних та зникаючих рослин, тварин, а також окремих цінних природних об'єктів серед архівних матеріалів виявлено досить багато.

Крім безпосереднього керівництва та сприяння природоохоронній роботі в Галичині, А. Шептицький проводив і ряд інших різноманітних заходів, що хоч і опосередковано, проте сприяли охороні природи краю. Серед архівних документів знаходимо численні матеріали, листи – звернення, прохання, заклики митрополита до різноманітних інстанцій щодо втілення в життя окремих освітніх заходів, що так чи інакше впливали на збереження при-

роди краю. Зокрема, це намагання митрополита, його рішучі дії та переконливі докази щодо необхідності відкриття українського університету у Львові, про що свідчить його яскрава промова 28 червня 1910 р. в австрійському парламенті: «...питання університету є передовсім постулатом культури й науки, а віддавна в людстві панує переконання, що фонди, віддані на піднесення культурного життя й науки є, точно говорячи, не видатками, а радше інвестиціями, які приносять велику користь... уважаю створення руського університету у Львові не тільки потрібним, але також емінентно важливим»⁶.

Митрополит Андрей Шептицький у своїй багатогранній діяльності приділяв значну увагу та дбав про організацію наукової природоохоронної роботи і підготовку висококваліфікованих спеціалістів – природоохоронців. Так, у 30-х роках ХХ століття вищий навчальний заклад Галичини «Львівська політехніка» був державним (тобто, польським) науковим інститутом, що включав рільничо-лісовий факультет, який готував вищих лісових і сільськогосподарських спеціалістів. Та з огляду на суспільно-політичні обставини тогочасної Польщі прийом студентів-українців був суворо лімітований: українських юнаків майже не приймали на навчання у вищі навчальні заклади. З метою надання більших можливостей для навчання української молоді у Львівській політехніці і здобуття ними рільничо-лісівничого фаху, покращення рівня навчання та розширення матеріально-технічної бази інституту доцент кафедри ботаніки Андрій П'ясецький організував професорсько-викладацький склад факультету, і вони звернулися по допомогу до митрополита Андрея Шептицького. У відповідь в 1938 р. Митрополія купила 4 тис. га лісу біля с. Янова, на базі якого було створено Інститут «Лісовий фонд Львівської греко-католицької єпархії», який включав дослідне Янівське лісництво та лісову наукову станцію¹⁵. У червні 1939 р. тут було споруджено пам'ятний хрест.ю і янівський ліс освятили.

З приходом фашистських військ над цінними янівськими лісами нависла загроза знищення: дослідне лісництво було перетворене на звичайне і план рубок на друге півріччя 1941 року було доведено до 24 тис. кубометрів деревини⁹. І знову Андрій П'ясецький звертається по допомогу до митрополита. Разом із 17 науковцями-лісівниками він пише 12 серпня

1941 р. митрополитові листа з проханням заступитися перед німецьким командуванням щодо янівських лісових насаджень та зберегти дослідне лісництво: «Українські лісовики осмілюються звернутися до їх Ексцеленції з горячим проханням:..... піддержати ласкаво наші заходи перед Владою Генерал-Губернаторства (Відділ лісовий і освітній), щоби вони дали згоду на вдержання Українського науково-дослідного інституту у Львові, опертого на Дослідне лісництво Янів, як фундації, започаткованої їх Ексцеленцією»¹⁶. У відповідь зразу ж на другий день 13 серпня 1941 р. митрополит звертається до німецького командування: «Бажанням моїм було би і пропоную, щоби ця корисна праця українських лісовиків, розпочата з Божим Благословенням, була даліше проваджена, тому прошу забезпечити даліше існування українського науково-дослідного інституту у Львові та дослідного лісництва у Янові з метою ведення дослідних праць і вишколу фахових сил, як це ... з 1938 р. було подумано»¹⁵. Янівський ліс разом із Інститутом було врятовано, але ціною життя А. П'ясецького, якого гестапо розстріляло у 1942 р.⁹.

Ще один побічний доказ сприяння природоохоронній справі на теренах Галичини – це лист А. Шептицького до Національного музею у Львові, в якому наголошувалося: «Наукова фундація «Національний Музей у Львові» має по всі часи зображати на зібраних пам'ятках стан культурно-національного життя України.... для піднесення і розвитку української національної культури.... я призначаю на розбудову приміщень квоту 25000 долярів. На продовження начатого Управою Музею в 1919 р. наукового видавництва призначаю особний фонд у висоті 5000 долярів, з якого відсотки мають іти виключно на науковий дослід збірок Національного Музею»⁶.

Як підтвердження освітньої природоохоронної діяльності Андрея Шептицького знаходимо у фондах ЦДІА України у м. Львові лист-прохання митрополита від 18 липня 1932 р. до чехословацького архієпископа щодо діяльності Української Господарчої Академії в Подебрадах (Чехія), у якій українські студенти набували фаху спеціалістів сільського та лісового господарства: «в Подебрадах існує вже 10 літ Українська господарська академія. Велика поміч чеського народу і чехословацької держави фінансуванням цієї високої школи дала можливість поважної нормальної праці

нашим ученим, що опинилися на еміграції і дала високошкільну освіту багатьом молодим українцям. Академія має величезне культурне і наукове значіння не лише для української еміграції, але й для цілого народу: бо це ж одинок на цілій землі на правду українська висока технічна школа».⁶

Ще один доказ сприяння примноженню та розвитку природних багатств Галичини – дарунок Андрея Шептицького земельної ділянки площею 50 моргів (28,5 га) з великим городом і садом у с. Миловання товариству «Прогрес», що стала основою місцевої рільничої школи. В цій школі довгі роки навчалися селянські діти з бідних, незаможних родин справи ведення городництва, садівництва, бджільництва, лісівництва; тут вони навчалися любити рідну землю, охороняти її від всяких негараздів⁸.

Таким чином, одним з аспектів різнобічної діяльності митрополита Андрея Шептицького була постійна і цілеспрямована робота в напрямі охорони природи Галичини. Митрополит Андрей як духовна, високоосвічена і культурна особистість, людина широкого світогляду, як патріот своєї землі постійно приділяв значну увагу охороні природи та всебічно підтримував природоохоронну діяльність різних верств української спільноти Галичини. Охорона природи, довкілля, як важливий аспект діяльності митрополита була спрямована на посилення процесів національного відродження в краї, мала неабияке значення для утвердження національної гідності галичан, наближала їх до природи, сіяла зерна природоохоронних ідей, оскільки шлях до зростання національної, релігійної та моральної свідомості народу лежить через неухильне розширення його духовного світогляду, закріплення економічного становища та підвищення матеріального добробуту, в основі яких і закладено любов до рідної землі та рідної природи.

¹ Bandrivskiy M.S. Pamiatkoohoronna diialnist Tserkvy v konteksti natsionalno-kulturnoho rukhu v Halychyni (kinets KhKh-KhKh st.): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets.07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / M.S.Bandrivskiy. – Lviv, 2001. – 18 s.

² Haidukevych O.O. Pryrodookhoronna diialnist HKTs v Halychyni v 20-30-kh rr. KhKh st.: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / O.O.Haidukevych. – Ivano-Frankivsk, 2007. – 20 c.

³ Haiova O. Khrystyianski zasady suspilnoi diialnosti mytropolyta Andreia Sheptytskoho / O.Haiova // Kyivska Tserkva. – 1999. – № 4. – S. 47–52.

⁴ Hnot S.I. Dobrochynna diialnist hreko-katolytskoi tserkvy

u 1921-1939 rokakh: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 09.00.11 «Relihiieznavstvo» / S.I.Hnot. – Lviv, 2003. – 23 s.

⁵ Marchuk V.V. Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy KhKh st.: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt.ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / V.V.Marchuk. – Chernivtsi, 2004. – 34 s.

⁶ Mytropolyt Andrei Sheptytskyi: zhyttia i diialnist. Dokumenty i materialy. 1899-1944. Tserkva i suspilne pytannia. Lystuvannia. – T.II, kn. 2. – Lviv: Misioner, 1999. – 1090 s.

⁷ Perevezii V.O. Prosvitnytska diialnist Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy v 20-30-kh rokakh KhKh stolittia: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / V.O.Perevezii. – K., 1998. – 18 s.

⁸ Roste nova khliborobska heneratsiia. Yak pratsiuie silskohospodarska shkola v Mylovanni? // Nedilia. – 1938. – Ch. 31 (501). – 14 serpnia 1938 r. – S. 5-11.

⁹ Furdychko O.I. Pershopostati ukrainskoho lisivnytstva. Narysy do lisovoi istorii / O.I.Furdychko, V.D.Bondarenko – Lviv: BIBLOS, 2000. – 369 s.

¹⁰ Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (TsDIAL Ukrainy), f. 409, op. 1, Spr. 1392, 200 ark.

¹¹ TsDIAL Ukrainy, f. 409, op. 1, Spr. 1414, 237 ark.

¹² Tam samo, Spr. 1432, 31 ark.

¹³ Tam samo, f. 309 (NTSh), op. 1, Spr. 88-89 ark.

¹⁴ Tam samo, Spr. 795, 11 ark.

¹⁵ Tam samo, f. 201, op.1, Spr. 6129, ark.33.

¹⁶ Tam samo, Spr. 212, ark. 4-5.

УДК[94(477/85):]378.4.016:7/9]

© Зінаїда Зайцева
(Київ)

УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС У ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ФРАНЦА ЙОСИФА

У статті досліджено мотиви й обставини застосування Чернівецького університету. Особлива увага звернена на процедуру підбору кандидатів на заміщення професорських посад по кафедрі української мови і літератури та кафедрі історії Східної Європи. З'ясовано роль професури Віденського університету у підготовці і кар'єрному зростанні істориків і філологів українознавчого сегмента навчального процесу. Проаналізовано реакцію етнічних груп краю на розширений набір можливостей щодо задоволення запитів їх національного розвитку на паритетній основі. Специфічно національний український дискурс вийшов за межі змісту навчальних предметів і оформився як студентський рух за впровадження української мови у навчальний процес і виокремлення з курсу історії Східної Європи історії України як самостійної дисципліни з метою створення відповідної кафедри.

Ключові слова: Австро-Угорщина, Чернівецький університет, Сміль-Стоцький, Мількович, український студентський рух.